

**Kształtowanie kompetencji społecznych
wśród młodzieży
w procesie komunikacji wirtualnej**

Anna Brosch

**Kształtowanie
kompetencji społecznych
wśród młodzieży
w procesie
komunikacji wirtualnej**

Uniwersytet Śląski

OFICyna WYDAWNICZA

Katowice 2013

Redaktor serii: Pedagogika
Katarzyna Krasoń

Recenzent:
Mirosława Wawrzak-Chodaczek

Publikacja sfinansowana ze środków Uniwersytetu Śląskiego

Wydanie I

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
--------------------	---

Rozdział I

Istota komunikacji społecznej

Komunikacja społeczna jako transmisja informacji	11
Struktura aktu komunikacyjnego	15
Poziomy komunikowania społecznego	19
Formy i funkcje komunikacji interpersonalnej	21

Rozdział II

Komunikacja wirtualna jako nowa forma wymiany informacji

Interakcje społeczne w obliczu ekspansji mediów elektronicznych	29
Specyfika i formy komunikacji wirtualnej	36
Ikoniczny wymiar komunikacji wirtualnej	40
Internet jako przestrzeń wymiany informacji	44
Fenomen telefonu komórkowego	59

Rozdział III

Determinanty funkcjonowania jednostki w społeczeństwie

Kompetencje społeczne wyznacznikiem efektywnego funkcjonowania jednostki w sytuacjach życiowych	61
Poczucie alienacji jako zjawisko społeczne	67

Rozdział IV

Młodzież gimnazjalna jako kategoria społeczna

Uwarunkowania procesu kształtowania się tożsamości nastolatków	73
Środowisko uczniowskie jako wyznacznik funkcjonowania społecznego nastolatka	78
Przestrzeń wirtualna nową przestrzenią interakcji młodzieży	80

Rozdział V

Założenia metodologiczne prowadzonych badań

Przedmiot i cele projektowanych badań	85
Problematyka badawcza	86
Zmienne i ich wskaźniki	87
Procedura i metody badawcze	88
Charakterystyka terenu badań i badanej populacji	94
Strategia prowadzonych badań	95

Rozdział VI

Komunikacja wirtualna

a kształtowanie kompetencji społecznych młodzieży

Komunikacja wirtualna jako przestrzeń porozumiewania się młodzieży	97
Relacje społeczne badanej młodzieży	114
Aktywność w zakresie komunikacji wirtualnej i jej wpływ na poziom kompetencji społecznych badanej młodzieży	128

Rozdział VII

Nowa przestrzeń komunikacyjna a wzajemne relacje społeczne młodzieży

Zjawisko alienacji wśród badanej młodzieży	154
Wpływ komunikacji wirtualnej na sytuację szkolną badanych	157
Związek pomiędzy motywami skłaniającymi młodzież do korzystania z telefonu i Internetu a poziomem poczucia alienacji	165
Zakończenie	171
Bibliografia	183

Wprowadzenie

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) zdeterminował pojawienie się nowych zachowań społecznych oraz odmiennych sposobów komunikacji międzyludzkiej, co spowodowało przeobrażenie się społeczeństwa industrialnego w społeczeństwo ponowoczesne, zwane wymiennie społeczeństwem wiedzy, w którym kluczem do wiedzy stała się informacja, czy też społeczeństwem informacyjnym i komunikacyjnym¹. Zdobywanie jej umożliwiającą nowoczesne środki komunikowania, które poprzez zacieranie poczucia czasu i przestrzeni uczyniły ze współczesnego świata globalną wioskę. Następnym kształtowaniem się społeczeństwa informacyjnego było wytworzenie cyberkultury stanowiącej nowe oblicze kultury popularnej wykorzystującej multimedia w celach komunikacyjnych, przenosząc tym samym interakcje między ludźmi do cyberprzestrzeni. Jest ona traktowana niemal jak świat alternatywny (alter-rzeczywistość) ze specyficznymi więziami i zbiorowościami, które przekształcają bezpośrednią interakcję międzyludzką w pośrednią komunikację wirtualną. Odbywa się ona głównie na płaszczyźnie tekstowej, a w wybranych przypadkach na płaszczyźnie wizualnej i dźwiękowej, co w znacznym stopniu wpływa na wzajemne relacje społeczne. Współczesna komunikacja staje się więc coraz bardziej techniczna i zmediatyzowana, co stawia współczesnego człowieka przed koniecznością nabywania doświadczeń znacznie różniących się od tych nabywanych w bezpośrednich relacjach interpersonalnych.

Można pokusić się o stwierdzenie, że obecnie z mediów elektronicznych, tzw. nowych mediów, coraz częściej nazywanych mediami społecznymi (ang. *social media*) korzysta całe społeczeństwo, jednak w szczególny sposób zagadnienie to dotyczy młodzieży. Dorastający ludzie odczuwają bowiem silną potrzebę przynależności do grupy rówieśniczej, która dla podkreślenia swojej odrębności tworzy własne, specyficzne normy i obyczaje. Szeroki wachlarz możliwości, jaki dają elektroniczne media znajduje odzwierciedlenie w porozumiewaniu się współczesnych nastolatków, dla których rzeczywistość wirtualna często stanowi alternatywny świat kontaktów społecznych. W świecie tym kształtują kompetencje społeczne zawierające szereg umiejętności determinujących właściwe funkcjonowanie w grupie. Medialny klimat niewątpliwie sprzyja nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktów interperso-

---

¹ H. RETTER: *Komunikacja codzienna w pedagogice*. Gdańsk 2005, s. 11.

nalnych, jednak paradoksalnie, wraz ze wzrostem uczestnictwa w tych procesach, w życiu jednostkowym i wspólnotowym mogą pojawiać się tendencje alienujące, gdyż percepcja życia społecznego w okresie dorastania jest wycinkowa i aspektowa. Alienacja jest bowiem stanem psychicznym silnie zabarwionym negatywnymi uczuciami, które pojawiają się w przypadku braku zaspokojenia podstawowych potrzeb jednostki.

Literatura przedmiotu prezentuje biegunowo różne opinie co do charakteru zmian na płaszczyźnie szeroko pojętych relacji międzyludzkich, których katalizatorem stała się komunikacja wirtualna. Z jednej strony uważana jest ona za czynnik pogłębiający izolację społeczną, poprzez ograniczanie bezpośrednich interakcji, z drugiej natomiast jest postrzegana jako środek ułatwiający interakcję, przełamując liczne bariery komunikacyjne. Ponadto, brak jest długofalowych badań pozwalających określić charakter komunikacji wirtualnej oraz jej skutki społeczne, szczególnie w obszarze kontaktów interpersonalnych nastolatków.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, istnieje potrzeba dokonania szerszej analizy pozwalającej określić skalę komunikacji wirtualnej wśród młodzieży oraz wskazać zakres i siłę jej oddziaływania na wzajemne relacje społeczne. Stąd też niniejsza praca rozpatruje zagadnienie interakcji społecznych nastolatków, koncentrując się na komunikacji przy użyciu elektronicznych środków przekazu – głównie telefonu komórkowego, komunikatorów internetowych, a także poprzez uczestnictwo w młodzieżowych forach internetowych, czatach oraz grupach dyskusyjnych.

Przedmiotem podjętych w niniejszej pracy badań empirycznych były formy komunikacji pośredniej stosowane przez młodzież oraz ich wpływ na poziom kompetencji społecznych oraz poczucia alienacji, a w rezultacie na wzajemne relacje interpersonalne. Podmiotem badań była młodzież w wieku 14–15 lat uczęszczająca do drugiej klasy gimnazjum. Wybór grupy wiekowej nie był przypadkowy, gdyż kierowano się specyficznymi cechami psychofizycznymi, związanymi z okresem adolescencji, a jednocześnie brano pod uwagę fakt, iż drugoklasiści mają za sobą okres adaptacji do nowych warunków szkolnych.

Rozważania teoretyczne zostały zawarte w czterech rozdziałach, w których scharakteryzowano zjawiska i procesy leżące u podstaw zaprojektowanych badań empirycznych.

Rozdział I definiuje pojęcie komunikacji interpersonalnej, ukazując ją w różnych aspektach, w oparciu o istniejące modele komunikacyjne. W kolejnych podrozdziałach scharakteryzowano poszczególne elementy aktu komunikacyjnego oraz przedstawiono jego strukturę, formy i pełnione funkcje.

Rozdział II koncentruje się wokół specyfiki oraz form komunikacji wirtualnej, za pośrednictwem telefonu komórkowego i Internetu. Wskazano również zmiany w relacjach interpersonalnych, których determinantem są wszechobecne media elektroniczne.

Rozdział III dotyczy zagadnienia kompetencji społecznych zjawiska alienacji w obliczu zachodzących zmian społecznych pod wpływem ekspansji elektronicznych mediów komunikacyjnych.

Rozdział IV poświęcony jest nastolatkom, w którym przedstawione zostały zasadnicze zmiany w zachowaniu związane z okresem adolescencji. Ponadto, omówiono wszelkie aspekty funkcjonowania młodzieży w grupie rówieśniczej i przestrzeni wirtualnej, które stanowią zasadniczą płaszczyznę relacji interpersonalnych nastolatków.

W rozdziale V omówione zostały założenia metodologiczne i organizacyjne prowadzonych badań. Obejmuje on również charakterystykę badanej populacji oraz terenu, na którym prowadzone były badania.

Rozdział VI prezentuje wyniki badań własnych uzyskanych w I etapie badań. W kolejnych podrozdziałach skupiono się na analizie i interpretacji wyników uzyskanych za pomocą sondażu diagnostycznego oraz Kwestionariusza Kompetencji Społecznych. Przedstawiono zatem formy i sposoby komunikowania się młodzieży za pośrednictwem telefonu komórkowego i Internetu, omówiono wyniki obserwacji ukrytej prowadzonej na internetowym czacie, dokonano szerokiej analizy czynników środowiskowych determinujących kształtowanie określonych umiejętności interpersonalnych oraz wpływu komunikacji wirtualnej na kształtowanie kompetencji społecznych młodzieży. Przedstawione tutaj zostały zależności pomiędzy aktywnością w zakresie komunikacji wirtualnej młodzieży a poziomem wyników uzyskanych w kwestionariuszu.

Rozdział VII przedstawia analizę wyników badań uzyskanych przy użyciu Skali Poczucia Alienacji, wywiadów z uczniami i rozmów z nauczycielami oraz badań socjometrycznych. Wskazano tutaj różne aspekty społeczne towarzyszące komunikacji wirtualnej, jak sytuacja szkolna ucznia oraz motyw wy korzystania z elektronicznych form kontaktu.

Całość analizy zamykają podsumowanie i wnioski. Na końcu pracy zamieszczono spis literatury wykorzystanej podczas redagowania niniejszej monografii oraz aneksy.

Tematyka podjęta w pracy dotyczy niezwykle aktualnych problemów społecznych związanych z komunikacją społeczną młodzieży w obliczu ekspansji mediów elektronicznych. Stanowi ona bowiem empirycznie uzasadnioną wypowiedź w toczącym się sporze na temat oddziaływania mediów elektronicznych na wzajemne relacje ich użytkowników, poszerza naszą wiedzę na temat komunikacji pośredniej, która w znacznym stopniu zdominowała relacje interpersonalne młodego pokolenia oraz interakcje między nimi.

Publikacja adresowana jest do szerokiego kręgu odbiorców, tj.: pedagogów i psychologów zajmujących się problematyką komunikacji młodzieży, badających oddziaływanie przekazów medialnych na ich odbiorców i pracujących na co dzień z młodzieżą, jak również stanowi podręcznik do uniwersyteckich przedmiotów: socjologia wychowania, pedagogika mediów czy też pedagogika medialna dla studentów kierunku pedagogika i socjologia. Czytelnikami książki mogą być także nauczyciele szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych, jak i rodzice dzieci w tym przedziale wiekowym.

Redaktor
Wacław Walasek

Korektor
Agnieszka Walasek

Projektant okładki
Michał Motłoch

Redaktor techniczny
Ireneusz Olsza

Skład i łamanie
Ireneusz Olsza

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-60743-85-0

Wydawca
Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek
Katowice, ul. Mieszka I 15
wacek@oficynawww.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,1. Ark. wyd. 12,5. Przekazano do łamania w lipcu 2013 r. Podpisano do druku w październiku 2013 r. Papier offset. kl. III, 80 g. Nakład 120 + 50 egz.

Cena 24 zł + VAT

Druk: STUDIO NOA
www.studio-noa.pl